

Mens verdens øjne er rettet mod Ukraine, ligger Syrien i ruiner

Politiken

Af Jacob Svendsen

26.03.2023

Raqqa var i tre et halvt år hovedstaden i Islamisk Stats kalifat. I dag, over fem år senere, er Raqqa den største by i det kurdisk-kontrollerede nordøstlige Syrien. Et område, der er glemt af Vesten, klemt af stormagterne og krigstruet fra alle verdenshjørner. Politiken er på vejen til Raqqa kørt gennem Syrien, som millioner af mennesker bare vil væk fra.

Wayel mistede selv begge ben da han steg ud af sin taxa for at hjælpe en kunde, der havde udløst en skjult sprængladning.

Det lille mørke rum er lyst op med en enkelt elpære i en fatning på væggen. Gulvet er dækket af et pinligt rent plastiktæppe. Møblementet er klassisk: hynder på gulvet og puder på række hele rummet rundt. Ellers er her absolut ingenting.

Wayel er en mand midt i 30'erne. Han sidder ved rummets ene endevæg, der hvor dagslyset ude fra gaden lige når ind gennem døråbningen uden dør. Hans ene søn på et par år tusser rundt i rummet i sine sko pyntet med en arabisk udgave af Mickey Mouse. Drengen har en hvid slikkepind i hånden, da han sætter sig behageligt tilrette mellem sin fars to benstumper.

Begge Wayels knæ er væk. Stumperne er ikke lige lange, men ingen af dem når ud over myndens kant. De lasede sorte bukser er lukket af med en hurtig syning nogle centimeter under stumperne.

Fotografen tager billeder og bander lidt over lysforholdene. Jeg prøver at følge med i tolkens oversættelse af Wayels talestrøm. Han taler hurtigt, insisterende og helst med en smøg i hånden.

Vi er i en navnløs gade et sted i centrum af Raqqa i det nordøstlige Syrien. For godt fem år siden var byen på verdens læber. Det var dengang, de sidste terrorister fra Islamisk Stat (IS) flygtede fra det, der havde været hovedstaden i det islamistiske kalifat.

I tre et halvt år havde et internationalt sammenrend af islamistiske krigere praktiseret deres udgave af Himlen på Jord i form af et 'sandt islamisk styre' - baseret på terror, indoktrinering, gidseltagning og offentlige henrettelser. Verden så nogle af dem, når mennesker i orange fangedragter fik skåret halsen over for rullende kameraer.

Kampfly fra USA, Danmark og en række andre lande i den vestlige koalition mod Islamisk Stat bombede kalifatets hovedstad i grus i efteråret 2017. Et par måneder senere var hele kalifatet udslettet. I dag har IS ikke kontrol over sammenhængende landområder. Men de rabiater islamister er ikke væk. Små 100 kilometer fra Raqqa længere mod sydøst langs Eufratfloden ved Deir es Zour og de store oliefelter står IS stærkere.

I de sidste fem år har Raqqa forsøgt at komme tilbage til det liv, der var engang i storbyen dybt inde i Syrien ved Eufratflodens bred. Fotografen og jeg skal tilbringe to døgn i byen i selskab med en delegation fra Folkekirkens Nødhjælp, der styrer en række humanitære projekter i området.

Det er et besøg med en del betingelser. I byen er der stadig spredte rester af folk med forbindelse til Islamisk Stat. De sovende celler udfører indimellem lynangreb på de lokale myndigheder eller forsøger at befri nogle af de mange tusinde fængslede islamister. Der er en - lille - risiko for at blive kidnappet af kriminelle med risiko for at blive solgt videre som værdifulde gidsler til IS.

Derfor er sikkerhedsforanstaltningerne firkantede: Al bevægelse i Raqqa foregår i bil - ingen gåture og heller ikke ved højlys dag.

Måske er det derfor, besøget hos Wayer føles som en befrielse. Her kan vi gå lidt rundt i den bumlede og hullede gade uden for den halvfærdige bygning, hvor manden uden ben og andre familier i hast har bygget et par murstensvægge og rykket ind i bygningens stueetage.

Handikaplastbil

Wayel var gift med sin første kone, dengang ulykken ramte ham. Islamisk Stat var ude af byen, og Wayel tjente lidt penge som taxachauffør.

Da en kunde stod ud af bilen, kom det første brag fra en af de tusindvis af skjulte lureminer og nedgravede sprængladninger, som IS havde efterladt. Instinktivt åbnede Wayel.

Wayel mistede begge ben da han steg ud af sin taxa for at hjælpe en kunde, der havde udløst en skjult sprængladning.

Instinktivt åbnede Wayel sin egen dør. Han måtte hjælpe. Så eksploderede den næste sprængladning, og Wayel husker ikke så meget mere. Men der var ingen ben tilbage, da han vågnede.

Wayel krabber behændigt ud i den lille entre mod gaden og kommer tilbage med noget, der engang har været en protese til højre ben. Det sorte stof på protesen er i stykker, hælen er flækket. Han har ventet længe på en ny - måske endda på to. Men der er ikke rigtig sket noget, selv om han er skrevet op henne på hospitalet.

Vi har tidligere på dagen været forbi den del af hospitalets kælder, hvor de amputerede får lidt genoptræning. Ved siden af ligger værkstedet med sække af gips og andre materialer, som et par ansatte tryller om til interimistiske arm- og benproteser. De har nok at se til. Siden befrielsen har de fremstillet omkring 1.000 proteser.

Et sted i køen til en ny protese er Wayel. Hvor ved han ikke rigtig, men han må snart derhen for at presse på. Lige nu har han travlt med at fortælle sin historie.

»Efter ulykken forlod min kone mig. Hun ville ikke være gift med sådan en. Men jeg blev gift igen, vi har tre børn«.

Wayel nikker med hovedet mod udgangen til det andet rum i lejligheden. Så bærer de en få uger gammel pige ind, hun får storebrors plads mellem benstumperne. Og Wayel fortsætter.

»I otte måneder har vi fået hjælp fra ngo'erne - vi har fået penge til at købe mad. Ellers lever vi af, at jeg reparerer elektronik for folk. Alt muligt forskelligt«.

Faktisk har Wayel selv indrettet den lille skramlede lastbil, der står udenfor som handikapbil. Han har lidt svært ved at blive siddende. Den bil skal vises frem.

Et mandligt familiemedlem har lyttet med. Nu rejser han sig. Han er stor og skal lige bære Wayel ud til lastbilen, men først vil han godt lige vise mig noget. Han trækker trøjen op. På den enorme blege ryg har tre-fire år efter granatsplinter skabt et alternativt verdenskort af store rødlige ar.

Så tager han bogstaveligt talt Wayel under armen, bærer ham med flagrende bukseender ud ad døråbningen uden dør og ned til bilen, der er en meget lille lastbil af ubestemmeligt mærke.

I en osende sky af dårligt forbrændt, uren diesel starter Wayel køretøjet. To stænger er forbundet til kobling og speeder. Dem betjener han med hænderne. Når det er nødvendigt, bremser han med protesestumpen. Fra de andre huses udbombede lejligheder kigger flere og flere nysgerrige på optrinet. Paradekørslen går forbi bygningsskelettet hen til enden af vejen og tilbage.

Brug for akut hjælp

Uddeling af kontanter gør folk som Wayel i stand til at købe mad. Men pengene rækker ikke langt, og de heldige kan kun regne med støtte i nogle måneder. Programmet sluttede for Wayels familien for noget tid siden. Han er ikke den, der benytter vores besøg til at tigge insisterende om mere hjælp til familien, men bag den stolthed kan vi ane et håb.

Penge til mad, løn for fysisk arbejde med oprydning i udbombede huse og skoler og omfattende minerydning er rygraden i den humanitære indsats fra Folkekirkens Nødhjælp og andre ngo'er. Arbejdsopgaverne er mange. Psykosocial indsats for børn og kvinder med dybe krigstraumer er nok en af de vigtigste, men også mest usynlige.

Men meget af den humanitære indsats hænger i en tynd tråd. Verdens øjne har for længst forladt Syrien og den endeløst indviklede borgerkrig. Nu handler det meste om Ukraine. Eller som en international ngo-leder med mange års erfaring i området forklarede efter at have

understreget nødvendigheden af hjælp til Ukraine og under forudsætning af anonymitet: »Jeg har hørt, at i Ukraine kunne de internt fordrevne pakke gaver ind i uddelt gavepapir. Jeg ved ikke, om det passer, men her kan vi ikke skaffe tæpper nok, når folk fryser«.

15. marts var det 12 år siden, borgerkrigen i Syrien startede med et spontant oprør mod diktatoren Bashar al-Assad og den lille elite, der i årtier har siddet på magt og rigdom i det gamle kulturland.

Den humanitære krise er værre nu, end da krigen var på sit højeste i 2016-17. Store dele af landet er en ruinhob af murbrokker, miner, u-eksploderet ammunition, sult og savn. Jordskælvene 6. februar, der 'kun' ramte Raqqa med 'moderat styrke' og væltede allerede sønderbombede ruiner i byen og dræbte relativt få, kom oveni.

Tallene taler deres eget sprog: Af de godt 22 millioner indbyggere, der i dag er tilbage inden for landets grænser, har 15,3 millioner brug for akut humanitær hjælp. For halvdelen af de humanitært nødlidende er situationen 'alvorlig', for 20 procent er den 'ekstrem'. Og bag de overordnede tal finder en interesseret læser en regulær syndflod af mere detaljerede elendigheder i 2022 årsrapporten fra Styringskomiteen for FN's og de humanitære hjælpeorganisationers indsats i Syrien.

Russerne er omringet

Undervejs mod Raqqa har vi passeret diskrete amerikanske militærbaser. Ikke noget med prangende magtdemonstrationer som under krigen i Irak og Afghanistan, men små støttepunkter, et enkelt Stars and Stripes og nogle få kampsoldater. Hovedbasen ligger ved den internationale lufthavn ved Erbil i Irakisk Kurdistan.

På den amerikanske base er der både tungt bevæbnede Apache kamphelikoptere og store Chinook transporthelikoptere med to rotor - klar til jagt på rester af Islamisk Stat på den anden side af grænsen. Den amerikanske styrke er de seneste år vokset til over 900 mand, efter Donald Trump skar den ned til 200 i sine sidste præsidentår.

Til gengæld ser vi ikke russerne. Men de er her, og det er på grund af dem, vi må køre en lang omvej uden om lufthavnen i områdets største kurdiske by, Qamishli. Lufthavnen er et godt eksempel på den komplicerede magtbalance og de mange militære interesser i Syrien. Russerne i Qamishli og i en stribe småbaser ved den tyrkisk-syriske grænse hjælper deres allierede fra den syriske regeringshær.

Ved lufthavnen er russerne og regeringshæren fuldstændig omringet af kurdiske enheder bakket op af amerikanerne. Alle holder balancen, og forsyninger flyder frem og tilbage gennem kontrolposter og uformelle frontlinjer mellem arvefjenderne. Krigen i Ukraine kunne ellers nok smitte af og få kontante følger, når amerikanere og russere står så tæt på hinanden. Indtil videre går det.

Rejsen mod Raqqa er en rejse gennem det frugtbare land mellem floderne Eufrat og Tigris. Området er en del af 'civilisationens vugge'. Her i den nordligste del af det gamle Mesopotamien bliver arkæologer ved med at afdække ruiner og rester af de første store bykulturer.

Eller - det gjorde de.

Nu sker der nærmest ingenting. Forblæste samlinger af primitive huse, en gedeflok her og en fåreflok der. Bevogtet af hyrder afgræsser flokkene de marker, som egentlig kunne være lige så fristende forårsgrønne som på den anden side af grænsen inde i den kurdiske del af Irak.

Men krig, flere års tørke, underinvestering og ødelagte vandingssystemer har forvandlet 'Syriens brødkurv'. Høsten af hvede og andre afgrøder er kun 25 procent af normalhøsten før borgerkrigen.

Midt i det kølige forår kører vi forbi spredte oliefelter. De simple pumper ligner rustne æsler, der møjsommeligt bukker sig op og ned, mens de suger olien op til overfladen. Den løber videre i simple rørledninger og samles i tanke. De sorte sumpede småsøer viser, at de tankvogne, der transporterer olien videre, ikke får det hele med.

Med lange mellemrum skramler en minibus eller en lastbil forbi. I det bakkede landskab mod nord tæt på den tyrkiske grænse viser sorte huller i bakkesiderne tegn på menneskelig aktivitet. Det er indgange til det vidtspredte netværk af tunneller, som de kurdiske soldater i årevis har gravet ude på landet og inde i byerne. Det er der, de har oplagret våben. Og det er derfra, de vil organisere modstanden, hvis Tyrkiet rykker over grænsen.

Kurderne i YPG er ryggraden i den hær eller milits, der kontrollerer det nordøstlige Syrien. Sammen med forskellige arabiske klaner, koncentreret omkring byerne Hasakah, Raqqa og Deir es Zour, der også er modstandere af Assad-styret i Damaskus, udgør YPG den 'syriske demokratiske styrke (SDF)'.

Nære forbindelser

For Tyrkiet og præsident Erdogan er de syriske kurdere intet andet end en filial af den kurdisk-tyrkiske væbnede gruppe PKK. PKK, der jævnligt begår væbnede attentater i Tyrkiet, er både i EU og USA rubriceret som terrorister. Tyrkiet har allerede indtaget en del af de kurdiske områder i det nordlige Syrien. Og appetitten på mere er stor hos både Erdogan og brede dele af den tyrkiske opposition.

Derfor tunnel-hullerne i bjergene, og derfor de 35 checkpoints vi skal igennem på vejen mod Raqqa. Betjeningen er venlig, men ikke grundig. Til gengæld viser de store helteportrætter af PKK's leder, Abdullah Ocalan, i klassisk Che Guevara-stil flere steder på ruten, at der er nære forbindelser mellem kurderne i Syrien og i Tyrkiet.

Vi bliver ikke mødt af forventninger om penge fra de kurdiske soldater, som for en stor dels vedkommende består af unge kvinder. Modsat alle andre steder i det muslimske Mellemøsten er kvinder en vigtig og anerkendt del af de kurdiske væbnede styrker. En anden forskel er, at korruptionen på dagligdags plan faktisk er mindre udbredt her.

På et tidspunkt under den ni timer lange køretur frem mod Raqqa flyder landskaber, checkpoints og 'olieæsler' sammen. Vi får kun lov til at komme ud af bilen ved et par små butikker langs landevejen, hvor der kan tisses, tankes kaffe og købes nødder og kiks.

Helvedes rundkørsel

Vi skal videre. Målet er et nærmest intakt hus nogle kilometer væk. Det er et Community Center, der vel bedst kan sammenlignes med et slags beboerhus. Her kan børn, unge og kvinder fra nabolaget få en pause og lidt hjælp til at håndtere krigstraumerne og oplevelserne fra dengang, de skulle overvære Islamisk Stats henrettelser på byens centrale pladser.

Den bedst kendte er al-Naim Square. det betyder 'Paradispladsen', men under Islamisk Stat blev den kendt som 'helvedes rundkørsel'. Når der havde været gang i henrettelserne, blev de afhuggede hoveder sat op på spidserne af det hegn, der stadig omgiver pladsens indre.

Hegnet er der stadigvæk, men pladsen er bygget op igen. Tørlagte springvand og tre lidt umotiverede klynger af betonbuer dominerer indtrykket. Rundt om cirkler biler, motorcykler, fodgængere og i ny og næ et æsel. Klassisk arabisk bybillede, men meget mindre trafik, hurlumhej og gadehandel.

I Community Center har den speedsnakkende hollandske leder, Lidwien Wijchers, på skiftevis engelsk og arabisk guidet os igennem formålet med forsamlingshuset.

»Kvinderne, børnene og teenagerne skal have værktøjer, som gør dem mere robuste, giver dem selvtillid og styrke. Vi prøver at lære børnene at håndtere følelser og konflikter - vi bruger kreative ting som musik og kunst. Det er her, de lærer, at det er okay at være kede af det«, forklarer Wijchers.

De større børn skal lære at løse konflikter. »Og teenagerne? De skal også lære at håndtere følelser og den i realiteten håbløse og udsigtsløse tilværelse som ung i Raqqa, som de er ved at tage hul på«.

Den største bekymring

I den lille gård står der tre grønne plastikstole. Sammen med tolken og en kvinde klædt i sort med farverigt tørklæde flytter jeg stolen hen i den lune solstråle.

Kvinden vil hverken fotograferes eller have sit navn frem. Det er noget med, at hun skal kunne krydse fronten for at besøge sine gamle forældre i Aleppo, som kontrolleres af Bashir al-Assads regime. Kvinden flygtede fra Aleppo, efter Assad godt hjulpet af minutiøse russiske bombardementer lagde det meste af det østlige Aleppo i ruiner.

»Vi flygtede her til Raqqa. Vi troede, at vi ville få et bedre liv, men du ved jo, hvad der skete her, da Islamisk Stat kom. For resten - jeg vil gerne kaldes Reem Ali Al Hussein«. Kvinden har tænkt nøje over sit alias.

Sangen fra de mindre børns musiktime tordner ud ad vinduerne på første sal. Reem fortæller med selvsikre fagter om familiens største problem. Hun er 27 år, gift og de to børn er syv og ti år gamle. Selvfølgelig holder økonomien ikke. De er flygtet fra Aleppo og betaler omkring 100 dollar i månedlig husleje.

Så ja tak - familien vil gerne hjem til huset i Aleppo. Det er der bare ikke nogen som helst udsigt til. Og det er nok heller ikke Reems allerstørste bekymring.

Reems makeup er lagt med sikker hånd. Øjenbrynene er trukket skarpt op. Hun vil gerne fortælle om sønnen, der som tre-fire-årig måtte deltage i Islamisk Stats undervisning i moskeen. I dag er han ti år.

»Det var meget svært at leve under IS. Vi blev tvunget til at se afhuggede hoveder på al-Naim Square. De ville skræmme os, og de huggede også folks hænder og fødder af. Jeg har haft en drøm om, at en af dem kommer og skærer hovedet af mig og mine børn«.

»Vores dreng så også, hvordan de slog folk ihjel. Han skreg om natten og kunne ikke falde i søvn. Pigen var heldigvis for lille, men da koalitionen bombede byen for at jage IS ud, skreg hun også næsten hver eneste nat«.

Men det værste var, hvordan de rabiate islamistiske terrorister påvirkede den lille søn. »De tog min søn fra mig og indoktrinerede ham. Da han var fire år gammel, mente han, at folk skulle slås ihjel, hvis de talte grimt om Allah og IS. Han fortalte mig, hvad der var haram (forbudt ifølge Koranen, red.), og mente, at det var ham, der bestemte«.

»Da min bror kom på besøg i mit eget hus, sagde drengen, at jeg skulle gå ind i et andet værelse og dække mit hår til. Når jeg hørte musik, kunne han finde på at sige, at det var forbudt, og at jeg kun måtte lytte til bønnerne. Han sagde faktisk, at han ville have IS tilbage«.

Efter befrielsen fik Reem mulighed for at få en psykolog til at tale med sønnen. Om han er en tikkende islamistisk terrorbombe? Det mener Reem trods alt ikke.

»Det er bedre nu. Men forestil dig: Når vi havde gæster, og en af gæsterne måske tog af fadet med søde sager, mens hverken jeg eller min mand var der, så kom han ud i køkkenet til mig og sagde det, og synderen skulle have hånden skåret af«.

Reems søn har svært ved at knytte venskaber, og i starten ville han slet ikke med for at være sammen med de andre børn i centeret. »Men han blødte lidt op. Han har også fået en ven. Hans far tager ham nogle gange med på arbejde, han skal simpelthen lære at leve i det her samfund - det rigtige samfund«.

Hvad det så er for et samfund, den anonyme kvinde, Wayel - manden uden ben - og alle de andre skal leve i, står ikke klart efter en lyntur gennem det gamle IS kalifat.

Politiken rejste til Raqqa i samarbejde med Folkekirkens Nødhjælp og med støtte fra Danida. De har ikke haft indflydelse på artiklens indhold.

FAKTA

Krigens ofre

Over 600.000 civile, soldater og militser formodes dræbt i den 12 år lange syriske borgerkrig. Tallene fra FN og Syrian Observatory for Human Rights er omgivet med stor usikkerhed.

Mindst 350.000 civile har mistet livet, heraf er omkring 47.000 omkommet i regimets fængsler eller under tortur.

Luftbombardementer har kostet 40.000 civile livet. Cirka 4.000 er blevet dræbt af bombardementer fra vestlige kampfly, herunder danske. Der er ikke oplysninger om direkte dansk ansvar for drab på civile.

91.000 soldater fra præsident Assads regeringshær er blevet dræbt. Dertil kommer 67.000 medlemmer af forskellige militser på regeringens side.

De kurdiske militser og deres allierede i de syriske demokratiske styrker (SDF) har mistet mindst 14.000 soldater.

Knap 70.000 terrorister og radikale islamistiske krigere er blevet dræbt - heraf 41.000 medlemmer af Islamisk Stat.

FAKTA

Familie-diktaturet

Den nuværende præsident, Bashar al-Assad (57 år), overtog i år 2000 magten fra sin far, Hafez al-Assad. Formelt ved et valg - reelt er styret autokratisk.

Faderen kuppede sig til magten i 1970. Han slog flere oprør ned med brutal magt. I 1982 døde 20.-30.000 under oprør i storbyen Hama.

Assad-familien tilhører den shiamuslimske minoritetsreligion alawitterne. Alawitterne dominerer Syriens regering og indtager centrale militære stillinger.

Bashar al-Assad er britisk uddannet øjenlæge. Oprindeligt skulle hans storebror overtage magten, men 'arvefølgen' blev ændret, da broderen omkom i en trafikulykke.

"Da min bror kom på besøg i mit eget hus, sagde drengen, at jeg skulle gå ind i et andet værelse og dække mit hår til Reem Ali Al Hussein"

THOMAS BORBERG, (| For godt fem år siden var Raqqa på verdens læber. Det var dengang, de sidste terrorister fra Islamisk Stat flygtede fra det, der havde været hovedstaden i det islamistiske kalifat. I dag er store dele af byen fortsat hele eller halve ruiner.